

Prof. PaedDr. Dana Hanesová, PhD.

Katedra andragogiky a pedagogiky

Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

OPONENTSKÝ POSUDOK HABILITAČNEJ PRÁCE

Autorka: Mgr. Zuzana Danišková, PhD.

Názov: **Potenciál a limity spoločenskovedného poznávania v kontexte primárneho vzdelávania**

Odbor: 1.1.4 Pedagogika

Na základe menovania dekanou doc. Ing. Vierou Peterkovou, PhD., predsedníčkou VR PdF TU, za oponentku habilitačnej práce Mgr. Z. Daniškovej, PhD. a po preštudovaní doručených dvoch dokumentov - spolusúvisiacich častí habilitačnej práce (časť 1. s názvom Habilitačná práca, časť 2. s názvom Prílohy Habilitácia), si dovoľujem vysloviť nasledovné hodnotenie tejto habilitačnej práce.

Moje hodnotenie pozostáva z troch typických súčastí hodnotenia habilitačných prác: a) aktuálnosť a význam práce, b) úroveň rozpracovania teórie, c) formálna stránka práce. Štvrtú časť - úroveň spracovania empirického výskumu, ktorá býva súčasťou hodnotenia monotematických habilitačných prác, nie je súčasťou tohto posudku, nakoľko práca je predkladaná ako súbor publikovaných vedeckých prác doplnený komentárom (detailnejšie nižšie), a nie je jej cieľom prezentovať nový empirický výskum.

Hneď v úvode musím poznamenať, že pri hodnotení habilitačnej práce som narazila na zásadný problém s predloženým formátom práce a jej formálnym spracovaním, ktorý, žiaľ, podľa môjho názoru, zatienil pozitíva, ktoré, ako budem teraz prezentovať, skutočne vidím v dimenziách a) a b) jej práce.

Zhodnotenie aktuálnosti a významu zamerania habilitačnej práce

Dovolím si začať osobnou poznámkou: Ako bývalú učiteľku a riaditeľku základnej školy a ako zapálenú didaktičku s 30-ročnou praxou prípravy budúcich učiteľov, ma bytostne zaujímajú hlboké kritické analýzy neriešených problémov nášho školstva a nadchýňajú zmysluplné námety na ich riešenie a zlepšenie nášho školstva. Preto ma skutočne veľmi potešila téma predloženej habilitačnej práce: **Potenciál a limity spoločenskovedného poznávania v kontexte primárneho vzdelávania. Potenciál a limity spoločenskovedného poznávania v kontexte primárneho vzdelávania.** Konštatujem, že všetky časti práce sa sústreďujú na túto zvolenú tematiku.

Dokumenty, ktoré autorka predložila, nie sú len povrchnou deskripciou súčasného stavu spoločenskovedného vzdelávania v SR, ale autorka v nich prezentuje závery svojho kritického posúdenia doterajšieho (predreformného) stavu vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť na primárnom stupni vzdelávania, konkrétne predmetov Prvouka a Vlastiveda. Hoci autorka vo svojej práci (časť 1) explicitne nevyjadruje cieľ svojej práce, jej úmysel pomôcť svojimi expertnými analýzami - výstupmi zo svojej doterajšej tvorivej činnosti k reforme a teda k zlepšeniu kvality súčasného spoločenskovedného vzdelávania na primárnom stupni je očividný, nepopierateľný a chvályhodný. Autorka pritom zdôrazňuje, že jej nešlo o presadzovanie nejakých módnych výstrelkov, ale o nevyhnutnosť vytvorenia prirodzene sa rozvíjajúceho, vedecky opodstatneného a dostatočne dynamického kurikula. Autorku možno z jej práce

vnímať ako osobnosť, ktorá nielenže sa o túto problematiku úprimne zaujíma, ale aj je schopná kritickej analýzy, vyhodnotenia, syntézy a návrhov postupov, ktoré by skutočne nielen mohli, ale, predpokladám, už aj posúvajú úroveň tejto didakticko-predmetnej stránky vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť na vyššiu úroveň. Javí sa mi, že skutočnosť, že autorka sa aj vo svojej pedagogickej činnosti dlhodobo zaoberala a zaoberá kritickým myslením a akademickým písaním, a že má interdisciplinárny presah za pedagogiku (vyučovanie filozofie a politológie), do výraznej miery ovplyvnila výber podtém v práci a ich komplexnejšie spracovanie. Zvlášť oceňujem aktuálnosť takto tematicky zameranej práce v kontexte práve prebiehajúcej reformy v rámci Plánu obnovy.

(2) Úroveň rozpracovania odbornej teórie

Dokument č.1 názvom Habilitačná práca predstavuje výber z autorkiných doterajších“analýz a úvah“, týkajúcich sa spoločenskovedného vzdelávania na primárnom stupni, pričom autorka si zvolila 4 okruhy problémov, ktorým sa venovala vo svojej doterajšej tvorivej činnosti v súvislosti s témou práce. Spoločne vytvárajú obsahovo viacaspektový, diachrónno-synchronný pohľad na reálny stav výučby prvouky a vlastivedy v školskom systéme v SR. Pozostáva z týchto rovín analýz:

- a. Prierez terminologickými nuansami spoločenskovednej zložky vzdelávania v SR (1 kap. 1. časti Hab. práca). Autorka tu objasňuje jej vznik v rámci československej tradície, z obdobia Československa. Podnetné je, že stav spoločenskovedného vzdelávania v ČR pokladá za svoj referenčný rámec. Zároveň na základe svojich znalostí zahraničných (najmä anglo-amerických) pedagogických koncepcií porovnáva slovenský koncept s konceptom predmetu/ov tzv. social sciences.
- b. Na túto historicko-politickú analýzu nadväzuje historickým prehľadom problémov, s ktorými tieto vyučovacie predmety dlhodobo „zápasia“ (kap. 2) a návrhom, ako by bolo vhodné rozšíriť obsahy spoločenskovedných predmetov (kap. 3). Autorka svojím spracovaním tejto podtémy zápasí za vytvorenie novej šance pre posilnenie a rozšírenie (napr. o finančnú gramotnosť) socio-humanitných obsahov v školskom kurikulu, čím reprezentuje názory súčasných reformátorov tejto oblasti, a to tematicko-didaktickou aktualizáciou nielen obsahu, ale aj formálneho názvu predmetov v tejto vzdelávacej oblasti (konkrétne názov Spoločnosť – Hab.práca, s. 14)
- c. Posledným problémom, ktorému autorka venuje pozornosť, je pragmatická rovina výučby vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť. Upozorňuje na nevyhnutnosť nielen proklamovať záujem o riešenie didaktickej stránky výučby, ale postaviť výučbu na reálnom didaktickom výskume, vyššom zastúpení praxe, kvalitnejšej prakticko-didaktickej príprave učiteľov, s čím plne súhlasím. Autorka predostiera otázku adekvátnosti výberu a didaktického spracovania zásadných konceptov, akými sú mapa a časová priamka, vzhľadom na špecifiká mladšieho školského veku. Namiesto neustáleho zdôrazňovania verbálnej expozície tém v kurikulu habilitantka vyžaduje, v súlade s konštruktivistickým konceptom súčasnej didaktiky, dôraz na dostatok priestoru, času, skúseností detí s jednotlivými konceptami. Tieto svoje postoje podporuje tvorivými námetmi, aktivitami, ako uvádzať deti do osvojovania si priestorových a časových dimenzií svojho života.

(4) Posúdenie formálnej úrovne práce

V tomto bode predstavím problém, ktorý mám s touto prácou po formálnej stránke:

Podľa Vyhlášky Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky z 22. júla 2019 o postupe získavania vedecko-pedagogických titulov a umelecko-pedagogických titulov docent a profesor § 1, č. (3) c) môže uchádzač o habilitáciu predložiť za svoju habilitačnú prácu **súbor publikovaných vedeckých prác doplnený komentárom**.

Autorka však v zaslanom dokumente č.1 nazvanom „Habilitačná práca“ na s. 2 uvádza, citujem: „Samotný text habilitačnej práce je **kompilátom už publikovaných textov, ako aj dvoch štúdií, ktoré stále**

čakajú na vyjadrenie recenzentov.“ Tu po formálnej stránke, podľa môjho názoru, dochádza k neporozumeniu Vyhlášky, a to hneď vo viacerých bodoch:

1. Autorka pripravila ‘kompilát’, t.j. výber (doslovný aj menej doslovný) zo svojich doterajších prác, a nie ich komentár. Preukázateľne sa to ukazuje v 21% prekryve (podľa testu originality), ale aj jednoduchým porovnaním dokumentu č. 1. “Habilitačná práca” s dokumentom č. 2 s názvom “Prílohy Habilitácia”. Celé časti prác sa opakujú. Tomuto skutočne správne autorkou pomenovanému dokumentu – kompilátu – predchádza iba 2-stranový úvod (bez bližších komentárov k publikovaným prácam) a uzaviera ho krátky, niečo vyššie 1-stranový, záver.

Môžeme sa pýtať, čo je to komentár. - Pravdou je, že ani Vyhláška MŠ ani habilitačné dokumenty Trnavskej univerzity (ale ani UMB a väčšiny slovenských univerzít) tento pojem bližšie nedefinujú. Možno sa predpokladá normálne, bežné porozumeniu pojmu ‘komentár’, ako ho bežne poznáme v slovenčine a ako ho definuje napr. Slovník slovenského jazyka. Podľa neho komentár je „výklad, vysvetlenie, poznámky ku spisu“ (môže byť úvodný, kritický a pod). Komentár je iný žáner než kompilát, ktorý autorka predložila. Túto voľbu „súboru prác s komentárom“ uprednostňujú napr. prírodovedci, ktorí vo svojich štúdiách publikovali napr. nové objavy alebo vzorce a v habilitačnom komentári svoje vedecké pokroky komentujú. Čiže v podstate by tento formát habilitácie mal obsahovať „okomentované publikovateľné vlastné vedecké práce“. Z habilitačných spisov, ktoré sú v online priestore z univerzít v ČR, Anglicku, ale aj exemplárnych príkladov v SR, možno vyvodit určité pochopenie toho, čo znamená komentár publikovaných prác. Komentár s nadhľadom zhŕňa, reflektuje, posudzuje vlastnú úroveň doposiaľ preštudovanej problematiky a spracovanej problematiky, poukazuje na vlastné ciele, hypotézy a postupy prác, vlastné výsledky práce, svoj vlastný posun, vysvetľuje/argumentuje, prečo došlo k takémuto výberu prác, hodnotí použité zdroje a komentuje štruktúry svojej habilitačnej práce a pod. S týmto súvisí aj tá závažná požiadavka univerzít v zahraničí, že komentár už „nekopíruje“ práce, ale ich kriticky komentuje. Na UK v Prahe sa výslovne zakazuje, aby komentár vykazoval znaky autoplagiátu – čo je priamo v rozpore s tou prácou, ktorú máme pred sebou, keďže autorka explicitne považuje svoju prácu za kompilát, ktorým tá práca naozaj aj je (myslím Časť 1 s názvom Habilitačná práca). Predložená práca, podľa môjho názoru, teda nie je v žiadnej svojej časti komentárom, ako vyžaduje Vyhláška MŠVVŠ.

2. S chápaním komentára vedeckých prác súvisí, potom, samozrejme, aj štruktúra habilitačnej práce. Habilitačnou prácou podľa spomínanej Vyhlášky § 1, č. (3) c) je súbor publikovaných prác s komentárom – s úvodom, záverom a všetkými náležitosťami vedeckej kvalifikačnej práce (podobne ako v prípade monotematických habilitačných prác). Habilitantka však odovzdala ako „Habilitačnú prácu“ len svoju 1. časť (svoj kompilát) v rozsahu 47 strán. Publikované štúdie pokladá za prílohy - umiestnila ich do 2. dokumentu s názvom „Prílohy Habilitácia“. Podľa môjho názoru nemajú byť pokladané za prílohy, ale spolu s komentárom sú jadrom práce. Preto, pre prípad, že by sa táto práca niekedy zverejňovala na internete, dôrazne odporúčam správne pomenovanie dokumentu, ktorý by mal byť pokladaný za habilitačnú prácu dr. Daniškovej.
3. Ďalší formálny nesúlad s Vyhláškou MŠ sa týka toho, čo autorka explicitne napísala na s. 2 a čo aj urobila, že vytvorila kompilát ako svojich 4 publikovaných tak aj 2 doposiaľ neopublikovaných prác (hoci sú už v recenznom procese). Autorka v dokumente č. 1 Habilitačná práca na s.2 vymenúva a kompiluje teda nielen svoje publikované, ale aj nepublikované práce, čo je v nesúlade s Vyhláškou.

V dokumente č. 2 s názvom „Príloha Habilitácia“ už dané nepublikované práce vynecháva a dopĺňa o ďalšie práce, tie však už vynecháva zo svojho kompilátu (požadovaného komentára). Takto sa teda vedľa seba vyskytli 2 zoznamy prác, jeden je v 1. dokumente, druhý v 2. dokumente Prílohy. Samozrejme, oba by sa mali úplne prelínať, v nami posudzovanom prípade sa prelínajú napokon

len 3 štúdie. Žiaľ, ďalšie štúdie, menované v 1. dokumente, nemáme možnosť ich prečítať, vyhodnotiť samotné práce a komentár k nim – autorka z nich kompiluje, ale my ich nemáme k dispozícii.

Pre sprehľadnenie toho, čo hovorím, som si dovoľila do môjho posudku vložiť aj najsledujúcu tabuľku, v ktorej vidno jednotlivé zoznamy prác (publikovaných aj nepublikovaných) a vyznačila som tri štúdie, v ktorých sa napokon tieto zoznamy zhodujú:

Dokument s názvom Habilitačná práca	Dokument s názvom Prílohy Habilitácia
1.Potenciály a limity v spoločenskovednej oblasti primárneho vzdelávania (pedagogika.sk, 2014)	Príloha č. 1: Potenciály a limity v spoločenskovednej oblasti primárneho vzdelávania, In: Pedagogika.sk. ISSN 1338-0982. online, roč. 5, č. 3 (2014), s. 233-253.
2.Občianstvo a výchova k občianstvu (monografia Veda, 2015)	
3.Finančná gramotnosť: Sirény lákajú – Slovensko podlieha. Ako? Svojským folklórom (E-pedagogium, 2018)	Príloha č. 5: Finančná gramotnosť: Sirény lákajú – Slovensko podlieha. Ako? Svojským folklórom. In: e-Pedagogium. ISSN 1213-7758. - Roč. 18, č. 1 (2018), s. 58-68
4.Social Studies in Primary Education: Comparing the Slovak and Czech Republics (Pedagogika, 2020)	Príloha č. 6: Social Studies in Primary Education: Comparing the Slovak and Czech Republics = Spoločenskovedné učebné predmety primárneho stupňa: porovnanie Slovenska a Českej republiky In: Pedagogika. ISSN 0031-3815. - Roč. 70, č. 4 (2020), p. 449-462
	Príloha č. 2: Možnosti občianskeho vzdelávania v materskej škole. In: Najnovšie trendy a výzvy európskeho výskumu v edukačných vedách. Trnava: Univerzita Cyrila a Metoda v Trnave - Fakulta sociálnych vied, 2014. - ISBN 978-80-8105-567-6. - CD ROM, s. 269-276.
	Príloha č. 3: Môže umenie vypestovať dobrého občana? Aristotelov príspevok vo svetle teórie výchovy. In: Pedagogická orientace. ISSN 1211-4669. - Roč. 24, č. 3 (2014), s. 311- 329
	Príloha č. 4: Primary teachers go beyond the Slovak civic education curriculum / Zuzana Danišková, Ivan Lukšík. In: Journal of Pedagogy. ISSN 1338-1563. - Vol. 8, no. 2 (2017), p. 59-75
Nepublikované: 5.Defenzíva sociohumanitných obsahov na primárnom stupni. Prečo a ako ich posilniť?	
6.Nepublikované Kľúčové pojmy historiografie transformované do počítačového vzdelávania	

Okrem toho autorka si zrejme nevšimla, že keď kopírovala svoj dokument do 4. prílohy v 2. dokumente, vložila dokument pod iným názvom „A patriotic curricular framework versus civic-oriented primary school teachers in Slovakia“ v obsahu a iný je samotný dokument, ktorý autorka predkladá (neidentický, zrejme predfinálna verzia dokumentu).

Celkovo teda musím konštatovať, že hoci mojou úlohou oponentky bolo posúdiť „súbor publikovaných vedeckých prác s komentárom“, nemohla som svoju úlohu naplniť, lebo nebol ujasnený súbor prác, a hlavne – tie, ktoré sa prekrývali, neboli okomentované, a teda nemôžem vyhodnotiť spôsob rozmyšľania autorky v prípade komentára.

Existuje aj mnoho ďalších, možno významovo menej podstatných formálnych problémov s touto prácou, ktoré, žiaľ, smutno sa mi to píše, svedčia nielen o možno jej nedostatočnej informovanosti, o čo v tomto prípade bodu c) habilitačnej práce má ísť, ale aj o jej istej nedôslednosti. Tu sú niektoré z nich:

- V habilitačnej práci úplne absentuje abstrakt, či už v slovenskom alebo anglickom jazyku, ktorý patrí do povinnej výbavy kvalifikačných prác, už aj kvôli ich prezentácii voči medzinárodným hodnotiteľom v budúcnosti.
- V samotnom súbore publikovaných prác (dokument č.2) je viac formálnych nedôsledností, napr. to, že autorka nedotiahla zjednotenie grafickej úpravy jednotlivých častí a nevznikol tak graficky ucelený dokument, akým by habilitačná práca, hoci ako súbor komentovaných publikovaných prác, mala byť (rôzne fonty, zarovnanie, preklepy aj štylistické chyby, nezjednotené bibliografické záznamy).
- Je tiež dosť nezvyčajné, že autorka svoje vlastné diela neuvádza prostredníctvom riadneho bibliografického záznamu v ani jednom zo svojich dvoch dokumentov. V 1. dokumente uvádza len názov, rok vydania a zdroj), v 2. dokumente sú záznamy „takmer“ úplné – v oboch dokumentoch však chýba údaj o autorstve. Je mi jasné, že ona bola ich autorkou, otázkou však, či mala aj spoluautorov? Tento údaj je len pri jednom dokumente, ale opäť, ani tu ani inde nie je uvedený rozsah jej autorstva. Toto pokladám tiež za dosť závažnú nedôslednosť a zníženie úrovne vedeckosti a publikačnej etiky tejto habilitačnej práce.

(4) Celkové zhodnotenie

Keďže mojou úlohou ako oponentky je posúdiť nielen aktuálnosť a expertíznosť autorky habilitačnej práce (jej jednotlivých publikačných výstupov), ale aj to, či predložená práca spĺňa zákonné požiadavky kladené na tento typ práce, dovoľujem si so zármutkom poznamenať, že hoci – ako ukazujem vyššie – si vysoko cením spoločensko-vedný prínos autorkinej práce a jej nasadenie za zmenu školstva v oblasti spoločenskovedného vzdelávania na primárnom stupni – podľa môjho názoru práca bola odovzdaná možno v určitom „nezrelom štádiu“, inak si to neviem vysvetliť, pretože autorku vnímam ako výrazne kriticky mysliacu.

Konštatujem, že v takomto predloženom formáte práca podľa môjho názoru nespĺňa kritériá stanovené Vyhláškou MŠ. Možnosť c), ktorú si autorka zvolila, nepredstavuje vo Vyhláške MŠ nejakú „ľahšiu cestu“ oproti náročnému písaniu novej habilitačnej práce, ba naopak, vyžadovala si dôsledne spracovaný komentár či už jednotlivých štúdií, ale aj ich štruktúry, zdôvodnenie výberu a zargumentovanie, prečo práve tieto štúdie a čím sú prínosné, aký je súčasný stav riešenej problematiky v prípade starších štúdií a pod; a táto požadovaná - odvážim sa vyjadriť to takto - metakognitívna dimenzia v tejto habilitačnej práci absentuje. Len poznamenávam, že nakoľko v súčasnosti sú všetky kvalifikačné práce verejne dostupné akémukoľvek čitateľovi, vrátane budúcich uchádzačov o titul docent, nazdávam sa, že prácu by bolo treba najskôr prepracovať a až tak umiestniť na web, aby nevznikol nejaký precedens s nesprávnym pochopením toho, ako by mala habilitačná práca vyzeráť.

(5) Záver

Napriek veľmi dôležitému a aktuálnemu a expertízne spracovanému obsahu predmetnej oblasti autorkou s lútosťou konštatujem, že podľa môjho najlepšieho vedomia a svedomia predložená habilitačná práca **Mgr. Zuzana Danišková, PhD.** v predloženom formáte (štruktúre) nespĺňa požiadavky explicitne definované pre tento typ práce, a preto ju **neodporúčam k obhajobe.**